

UDK: 27-144.7-184.6
27-423.79
Pregledni rad
Primljeno: veljača 2017.

Anton TAMARUT
Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Vlaška 38, 10 000 Zagreb
tamaruta@kbf.hr

ČOVJEK I SVIJET PO MJERI BOŽJEGA MILOSRĐA

Sažetak

Kolikogod zbog misterija grijeha i bezakonja pogled na čovjeka i svijet danas izaziva zabrinutost i tjeskobu, on je istodobno zbog nadmoći otajstva milosti i pobožnosti također pun nade i sigurnosti u vjeri (usp.: Rim 8, 24-25; Heb 11,1). Naime, i danas čvrsto vrijede riječi Sv. pisma: „Gdje se umnožio grijeh, nadmoćno izobilova milost: kao što grijeh zakraljeva smrću, da tako i milost kraljuje pravednošću za život vječni po Isusu Kristu Gospodinu našem“ (Rim 5, 20-21). Milosrđe kao put za izlazak iz duhovnog i materijalnog ropstva i danas je moguć jer se Bog sa svojom bezuvjetnom i neograničenom ljubavlju nije povukao iz svijeta. Po svom Sinu u Duhu Svetome on i usred noći i pustinje današnjega svijeta širi ruke svojega milosrđa i vrata svojega doma drži širom otvorena (usp.: Mt 28,20).

Na osobnom i zajedničkom iskustvu Božjega milosrđa, na činjenici da nas je nebeski Otac po vazmenom otajstvu svojega Sina pomirio sa sobom, s našim bližnjima, s nama samima, i sa svim stvorenjima, te u nas položio riječ pomirenja, pozvao nas na milosrđe i praštanje, počiva odgovornost i zadaća Crkve, svih Isusovih učenika i prijatelja, da u današnjem svijetu budu kvasac milosrđa i pomirenja, obitelj u kojoj se milosrđe, oproštenje i pomirenje na uzoran način žive i preko nje šire na svijet.

Ključne riječi: *milosrđe, pomirenje, opraštanje, radost, grijeh, čovjek, svijet.*

Uvod

Nije potrebno biti poseban stručnjak za društvena i politička pitanja da bi se došlo do zaključka kako je svijet u kojem živimo duboko podijeljen, pun sukoba i raznih napetosti. Nažalost i u ovom trenutku u svijetu na više se strana vode ratovi, događaju razaranja i uništenja. Mnogim se neprijateljstvima ne nazire kraj. S ulaskom u novo, 21.,

stoljeće svi ljudi dobre volje sanjali su razdoblje mira i pravednosti za sve ljude i narode. Govorilo se o globalizaciji solidarnosti, o bržem razvoju siromašnih naroda i prezaduženih zemalja. No, već u prvim godinama novoga stoljeća nastupilo je veliko razočaranje. Svijetom se počeo širiti val terorističkih napada, dogodio se niz državnih prevrata i nemira. Uznemirilo se financijsko tržište, nastali su poremećaji na području rada i kapitala. Jaz između bogatih i siromašnih umjesto da se smanjio, produbio se. Raste nesigurnost i strah. Siromašni i vojska nezaposlenih boje se za svoju budućnost jer ne vide od čega bi i kako mogli preživjeti. Bogati se pak boje siromašnih i njihovih potreba. Boje se da im siromašni ne ugroze njihov životni standard, sruše blagostanje, ugroze komotan i ugodan život.

Danas se govori o 60-ak milijuna osoba koje su trenutno u nekoj vrsti migracije, što u bijegu od ratnih žarišta, što u potrazi za povoljnijim i sigurnijim ekonomskim i društvenim uvjetima života i rada. U velikim područjima svijeta zbog klimatskih promjena, koje se jednim dijelom duguju neodgovornom, sebičnom i neobuzdanom razvitku najbogatijih i najmoćnijih država i naddržavnih korporacija, životni uvjeti su na rubu podnošljivosti. Mnogi se doslovno suočavaju s nedostatkom hrane i pitke vode. Vanjske podjele po najrazličitijim osnovama, pokazuju i otkrivaju čovjekovo duhovno stanje, njegovu nutarnju pustoš, podijeljenost i nesigurnost, otuđenost, tjeskobu i strah, agresivnost, zatvaranje u sebe, isključivost, ekstremni individualizam i sebičnost.

Svaki vjernik koji je ujedno teolog i duhovnik, dakako ne po stručnoj spremi, nego po zvanju i pozivu, po milosti krštenja, prosvijetljen Božjom riječi, lako će ustvrditi kako ovakav čovjek i svijet nisu onakvi kakvim ih je Stvoritelj izvorno zamislio (usp.: Post 1,31), već su u suprotnosti s njegovim naumom ljubavi i dobrote prema čovjeku i svim stvorenjima. Još će ga bolnije pogoditi činjenica što Božje milosrđe očitovano u žrtvi Isusa Krista ne nalazi odgovor u čovjekovu srcu i životu, a u tom se odgovoru krije ključ kojim se čovjek i svijet mogu osloboditi nasilja i neprijateljstva, straha i nepravde koji vane nebo. Ključem milosrđa mogao bi se otvoriti svijet bratske solidarnosti među ljudima i narodima, svijet slobode, pravednosti, ljubavi, radosti i mira za sve ljude i narode, za sva stvorenja na svijetu. Ta „utopija“ ljubavi za vjernika ipak nije izgubljena i ne smije biti tlapnja. Naime, borba za novoga čovjeka, za nova nebesa i novu zemlju već je dobivena (usp.: 2Kor 5,17; Otk 21,1). Čovjek i svijet po mjeri Božjega milosrđa ostvareni su u utjelovljenomu Sinu Božjemu, u njegovu životu i smrti,

u njegovu slavnom uskrsnuću i uzlasku k Ocu, u daru Očeva i njegova Duha učenicima.

Krist je „Prvorođenac svakog stvorenja“ (Kol 1,15), ono što se u njemu dogodilo i što je s njime započelo, ne može doživjeti poraz; ono je kroz porođajne boli i muke rađanja, kroz otkupljenje koje traje, definitivno usmjereno prema svojoj punini i dovršenju (usp.: Rim 8, 18-23). Te koliko god je zbog misterija grijeha i bezakonja (*mysterium iniquitatis*) pogled na čovjeka i svijet često tjeskoban, on je istodobno zbog nadmoći otajstva milosti i pobožnosti (*mysterium ili sacramentum pietatis*) također i pun nade i sigurnosti u vjeri (usp.: Rim 8, 24-25; Heb 11,1). I danas naime čvrsto vrijede riječi Sv. pisma: „Gdje se umnožio grijeh, nadmoćno izobilova milost: kao što grijeh zakraljeva smrću, da tako i milost kraljuje pravednošću za život vječni po Isusu Kristu Gospodinu našem“ (Rim 5, 20-21). Izlaz u slobodu i ljubav postoji. Život postoji i treba ga birati (usp.: Pnz 30,19). „Nismo - kako kaže papa Franjo - osuđeni utopiti se u živom pijesku.“¹ Milosrđe kao put i izlazak iz duhovnog i materijalnog ropstva i danas je moguć jer se Bog sa svojom bezuvjetnom i neograničenom ljubavlju nije povukao iz svijeta. Po svojem Sinu u Duhu Svetome on i usred noći i pustinje današnjeg svijeta širi ruke svojega milosrđa i vrata svojega doma drži širom otvorena (usp.: Mt 28,20). „Isus je tamo, sa svojom pruženom rukom, spreman da nas uhvati i izvuče iz blata, iz grijeha, pa i iz ponora zla u koji smo upali.“²

Biblija je, kako kaže papa Franjo u svojem apostolskom pismu na završetku Izvanrednog jubileja milosrđa *Misericordia et misera*, „velika pripovijest koja pripovijeda divote Božjega milosrđa“.³ „Svaka njezina stranica protkana je ljubavlju Oca koji je od samoga stvaranja u stvoreni svijet utisnuo znakove svoje ljubavi. S pomoću riječi proroka i mudrosnih spisa, Duh Sveti oblikovao je povijest Izraela kao prepoznavanje Božje nježnosti i blizine, usprkos nevjeri naroda“ (*Isto*). Isusov život i njegovo propovijedanje – nastavlja Papa, „dali su presudno obilježje povijesti kršćanske zajednice, koja je svoje poslanje shvaćala na temelju Kristove zapovijedi da bude trajno oruđe njegova milosrđa i oproštenja (usp.: *Iv 20,23*)“ (*Isto*). Dakle, na Crkvi je danas velika odgovornost da kao zajednica Isusovih učenika i prijatelja opravda njegovo povjerenje te u današnjem svijetu bude kvasac

¹ PAPA FRANJO, *Božje je ime Milosrđe. Razgovor s Andreom Torniellijem* (Split: Verbum, 2016.), 97.

² PAPA FRANJO, *Božje je ime Milosrđe*, 97.

³ PAPA FRANJO, *Misericordia et misera. Apostolsko pismo na zaključenju Izvanrednoga jubileja milosrđa* (20. XI. 2016.), (Zagreb: KS, 2017.), 7. (dalje: MM).

milosrđa i pomirenja u svijetu, *obitelj* u kojoj se milosrđe i pomirenje na uzoran način žive i preko nje šire na svijet.

1. Stvoritelj svijeta bogat ljubavlju i vjernošću

Povijest spasenja povijest je Božjega milosrđa. Ona svoj početak ima u Božjem traženju Adama (usp.: Post 3,9). S jedne strane imamo čovjekovo neprestano bježanje, udaljavanje i skrivanje pred Bogom, a s druge strane Božje trajno, uporno i nezaustavljivo traženje čovjeka i približavanje čovjeku. S jedne strane, dakle, postoji povijest Božje ljubavi i vjernosti te s druge strane povijest čovjekova preljuba, slijepog i okorjelog ili tvrdog srca, oholosti i idolopoklonstva (usp.: Pnz 32). U takvoj složenoj i konkretnoj povijesti spasenja Bog se uvijek pokazuje vjernim sebi i svojoj ljubavi te ga nikakvo čovjekovo ponašanje, nijedan grijeh, pa ni onaj najveći, odmetništvo i idolopoklonstvo, ne mogu odvratiti i odgovoriti od toga da čovjeku bude blizu, da ga spasi kad se nađe u bijedi i pred ponorom smrti. Božje nedokučivo i paradoksalno ponašanje na svojem osobnom primjeru sv. Augustin je izrazio sljedećim riječima. „Tebi hvala, tebi slava, izvoru milosrđa! Što sam ja postajao bjedniji, ti si mi postajao bliži.“⁴

Bog u Staromu zavjetu vidi jade svojega naroda u Egiptu i čuje njegovu tužbu (usp.: Izl 3,7; Pnz 26, 5-9) te mu po svojem služi Mojsiju prilazi, za nj se zauzima pred faraonom, „snagom svoje mišice,“ (Ps 79,11) oslobađa ga i izvodi na slobodu, sklapa s njime Savez u pustinji i daje mu u posjed Zemlju obećanu. Temeljno povijesno i životno iskustvo Izraela s Jahvom sastoji se u tome da je on „pravi Bog, Bog vjeran, koji drži svoj Savez i milost svoju iskazuje do tisuću koljena onima koji ga ljube“ (Pnz 7,9; 32,4). I tada kada narod zaboravi njegova silna djela, odmetne se i udalji od njega te postane nevjeran, on, Jahve, ostaje narodu bliz i vjeran; on ne može sebe zanijekati (usp.: 2Tim 2,13). Upravo se u takvim situacijama bluda i odmetništva on pokazuje i objavljuje drukčijim i potpuno različitim, no ne i dalekim: „Ja sam Bog, a ne čovjek: Svetac posred tebe“ (Hoš 11,9). Dok čovjek kada doživi nevjeru i nezahvalnost obično upada u srdžbu i poseže za osvetom, dotle Bog svoju bitnu razliku, koja se objavljuje kao svetost, iskazuje milosrđem i praštanjem.⁵

⁴ SV. AUGUSTIN, *Ispovijesti*, VI., 26.

⁵ Usp.: *Zbornu molitvu 26. nedjelje kroz godinu*: „Bože, ti svoju svemoć očituješ najviše praštanjem i milosrđem.“ u: RIMSKI MISAL (Zagreb: ³2012.), 311. Riječ je o jednoj je od najstarijih zbornih molitava. Javlja se već u 8. stoljeću među euhološkim tekstovima *Gelazijanova sakramentara* (br. 1198); usp.: PAPA FRA-

Starozavjetna objava Božjega imena, time dakako i njegova bića, dolazi do vrhunca u riječima: „Jahve! Jahve! Bog milosrdan, spor na srdžbu, bogat ljubavlju i vjernošću“ (Izl 34,6; usp.: Br 14,18; 2Ljet 30,9; Neh 9,17; Ps 86,15; Mud 15,1; Sir 2,11; Joel 2,13). Objava Božjeg milosrđa, njegove očinske ljubavi, dosegnut će i ostvariti svoju puninu u Novome zavjetu, u Isusu iz Nazareta, u njegovim riječima i djelima, u cijeloj njegovoj osobi: „Lice milosrđa nebeskog Oca je Isus Krist“ (MV, 1). U njemu će se u potpunosti potvrditi i pokazati ono što je već jasno naznačeno u Starom zavjetu, a to je da je milosrđe prvo i temeljno Božje svojstvo;⁶ ono je, kako se izrazio papa Franjo, „osobna iskaznica našega Boga“.⁷ „Ono je Božje ime“,⁸ ili kako veli Walter Kasper „prema vani vidljiva i djelotvorna strana Božje biti, koja je ljubav (1Iv 4,8.16)“.⁹

Božje se milosrđe pokazuje već u samom stvaranju i proteže se na sva stvorenja jer „Gospodnja je zemlja i sve na njoj, svijet i svi koji na njemu žive“ (Ps 24,1) i „Puna je zemlja dobrote Gospodnje“ (Ps 33,5). Knjiga Mudrosti govori o tome kako je Stvoritelj „milostiv svemu“, ljubi sva bića i ne mrzi ni jedno koje je stvorio (usp.: Mud 11,23-24). Sveti Leon u svojem govoru o korizmu tvrdi, kako je zemlja „uvijek bila puna milosrđa Gospodnjega“.¹⁰ Bog je, dakle, od početka okrenut svijetu s puno brižne dobrote i nježnosti, brine da čovjek ne bude sâm i da ima pomoć (usp.: Post 2,18), a zemlju povjerava čovjeku ne samo da je sebi podvrgne nego da je obrađuje i čuva kao vrt (usp.: Post 2,15). Bog također povjerava čovjekovoj brizi i odgovornosti životinje i ptice u zraku (usp.: Post 2, 19-20). Čovjek i svijet stvoreni su, dakle, u Božjoj dobroti i milosrđu te su također po toj istoj kvaliteti i mjeri Božje ljubavi spašeni i obnovljeni u Isusu Kristu te usmjereni prema „budoćoj slavi“, tj. prema konačnom „objavljenju sinova Božjih“ (usp.: Rim 8,18-23). Milosrđe je stoga, kako je istaknuo i papa Benedikt XVI., središte evanđeoske poruke, „samo Božje ime, lice s kojim se Bog objavio u Staromu zavjetu te potpuno u Isusu Kristu, utjelovljenje stvoriteljske i otkupiteljske Ljubavi“.¹¹ Treba imati na umu da je Krist Prvorodenac svakog stvorenja, u njemu je sve stvoreno, on je također

NJO, *Misericordiae vultus – lice milosrđa. Bula najave Izvanrednoga jubileja milosrđa* (Zagreb: KS, 2015.), 6, bilj. 6. (dalje: MV).

6 Usp.: Walter KASPER, *Milosrđe. Temeljni pojam evanđelja – ključ kršćanskog života* (Zagreb: KS, 2015.), 118.

7 PAPA FRANJO, *Božje je ime Milosrđe*, 24.

8 PAPA FRANJO, *Božje je ime Milosrđe*, 97.

9 Walter KASPER, *Milosrđe. Temeljni pojam evanđelja – ključ kršćanskog života*, 118.

10 SV. LEON VELIKI, *Govor 6, o korizmi*, 1.; PL 54, 285; cit. prema: *Časoslov rimskog obreda*, II., (Zagreb: 1984.), 40.

11 BENEDIKT XVI., *Regina Caeli*, 30. III. 2008.

Prvorodenac od mrtvih, u svemu Prvak (usp.: Kol 1,15-20).

U utjelovljenju, u životu, smrti i uskrsnuću Isusa Krista sretno je dovršena povijest Božjeg traženja Adama. Krist je, naime, novi Adam koji ništa ne krade i ne otima; on se za razliku od staroga Adama ne skriva i ne bježi od Boga. On sve prima od Oca i dijeli s Ocem (Iv 17,10); ide k Ocu (usp.: Iv 14,12.28) i predaje se „za život svijeta“ (Iv 6,51). U njemu se pojavila „dobrostitost i čovjekoljublje Spasitelja našega, Boga, on nas spasi ne po djelima što ih u pravednosti mi učinismo, nego po svojem milosrđu“ (Tit 3,4-5).

2. Milosrđe – kvaliteta i osobitost Božje ljubavi

Milosrđe je kvaliteta i osobitost ljubavi kojom Bog ljubi čovjeka i sva stvorenja (usp.: Mud 11,24). Ništa ne bi moglo opstojati ako „Gospodar, ljubitelj života“, kako knjiga Mudrosti zove Stvoritelja, ne bi htio „ili se održati ako ga ti nisi u život dozvao?“ (Mud 11,25). To je ljubav dubokih i nedokučivih izvora, ljubav koja je uvijek prva, bezuvjetna i neograničena, ona pretječe poziv za pomoć, nije uvjetovana ničim izvanjskim, najmanje kakvom vanjskom obvezom i nužnošću. Ta ljubav je isključivo dosljedna i vjerna samoj sebi. Ona je prvo svojstvo Božje ljubavi. O njoj je moguće govoriti samo u slici i analogiji, te ju je u tom smislu moguće najpribližnije opisati kao ljubav roditelja prema svojem djetetu, posebno kao ljubav i odnos koji majka ima prema svojem vlastitom čedu.

Sveto pismo kada govori o milosrđu, upravo slijedi taj trag Božje roditeljske, očinske, odnosno majčinske ljubavi, na što nas poglavito upućuju dvije riječi kojima se Stari zavjet služi za određivanje pojma *milosrđe*, a relativno opširno se analiziraju u enciklici o milosrđu Ivana Pavla II., *Dives in misericordia*, u 52. bilješci. Jedna od tih riječi je *hesed*, a druga je *rahamim*. Pojam *rahamim* već u svojem korijenu označuje ljubav majke (*rehem* = majčina utroba). „Iz najdublje i najizvornije sveze, štoviše iz jedinstva što povezuje majku s djetetom, proistječe osobiti odnos s njime, naime sasvim osobita ljubav. Za tu ljubav može se reći da je potpuno darovana, ona nije plod nikakve zasluge i s tog gledišta ona zahtijeva nutarnju nužnost: zahtjev je naime srca.“¹² I u Novom zavjetu utroba (σπλάγχνα) izriče milosrđe koje dolazi iz srca.¹³

¹² IVAN PAVAO II., *Dives in misericordia – Bogat milosrđem. Enciklika o Božjem milosrđu* (30. XI. 1980.), (Zagreb: KS, 1981.), bilješka 52. (dalje: DM).

¹³ Usp.: Walter KASPER, *Milosrđe, Temeljni pojam evanđelja – ključ kršćanskog života*, 62, s povezivanjem na: H. KÖSTER, σπλάγχνον, u: *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament* 7, 553-557. (dalje: *ThWNT*).

Stari zavjet, napominje se dalje u istoj bilješci, Bogu pridaje upravo te značajke kad govori o njemu služeći se izrazom *rahamim*. Tako npr. kod Izaije čitamo: „Može li žena zaboraviti svoje dojenče, ne imati sućut za čedo utrobe svoje? Pa kad bi koja i zaboravila, tebe ja zaboraviti neću“ (Iz 49,15). „Ta ljubav vjerna i nesavladiva zbog čudesne snage materinstva, u starozavjetnim tekstovima izražena je na različite načine: bilo kao spasenje u opasnostima, osobito kad one prijete od neprijatelja bilo također kao praštanje grijeha – kako pojedinaca tako i cijeloga Izraela – i konačno, u spremnosti da ispuni (eshatološko) obećanje i nadu, unatoč čovjekovoj nevjeri, kao što to čitamo u knjizi Hošeje proroka: „Iscijelit ću ih od njihova otpada, od svega ću ih srca ljubiti (Hoš 14,5)“ (DM, bilj. 52).

Sličnu poruku o Božjem milosrđu u sažetom obliku može se naći u buli najave Izvanrednog jubileja, *Misericordiae vultus*, pape Franje gdje piše kako ono nije neka apstraktna ideja, već konkretna stvarnost kojom Bog objavljuje svoju ljubav „kao ljubav oca i majke koji osjećaju duboku ljubav i privrženost prema svome djetetu“ (MV 6). „Nećemo pretjerati – nastavlja papa Franjo - ako kažemo da ta ljubav dolazi iz ‘utrobe’. Ona izvire iz dubine bića kao dubok, prirodan osjećaj, satkan od nježnosti i suosjećanja, oprosta i oprostjenja“ (MV 6).

U Svetom pismu najvažniji izraz za shvaćanje milosrđa ipak je pojam *hesed* koji ima značajke vjernosti sebi samome i „odgovornost za vlastitu ljubav“, što su u nekom smislu muške značajke. Taj izraz u prvom redu znači nezasluženu naklonost, srdačnost, dobrohotnost, a onda i Božju milost i milosrđe.¹⁴ No, treba naglasiti da njegov sadržaj nadilazi puku ganutost i žalost zbog čovjekove nevolje i odnosi se na slobodno i milostivo okretanje čovjeku. Radi se o odnosnom pojmu koji ne izriče samo neki pojedinačni čin, nego i trajan stav.¹⁵ „Primijenjen na Boga, izriče neočekivan i nezaslužan dar milosti, koji nadilazi svaki obostran odnos vjernosti i lomi sva ljudska očekivanja i sve ljudske kategorije.“¹⁶ Kada je pak riječ o odnosu pravednosti i milosrđa, tada treba reći da se te dvije vrednote u Bogu ne suprotstavljaju, niti se međusobno isključuju, nego se radije dopunjuju, i to na način da je u Bogu milosrđe najviši oblik i mjera Božje pravednosti. Dakle, Bog s milosrđem i praštanjem ne odbacuje pravednost, nego je radije

¹⁴ Usp.: Walter KASPER, *Milosrđe, Temeljni pojam evanđelja – ključ kršćanskog života*, 63, s pozivanjem na: R. BULTMANN, ελεος, u: *ThWNT* 2, 474-482.

¹⁵ Walter KASPER, *Milosrđe, Temeljni pojam evanđelja – ključ kršćanskog života*, 64, s pozivanjem na: W. ZIMMERLI, χάρις, u: *ThWNT* 9, 366-377.

¹⁶ Walter KASPER, *Milosrđe, Temeljni pojam evanđelja – ključ kršćanskog života*, 64.

„produbljuje i nadilazi jednim višim događajem u kojem kušamo ljubav kao temelj istinske pravednosti“ (MV, 21).

Milosrđe je, kako se izrazio W. Kasper, prema vani vidljiva i djelotvorna strana Božje biti, koja je ljubav (1Iv 4, 8.16). „Ono izriče Božje biće koje je milostivo okrenuto svijetu i ljudima i koje im se u povijesti uvijek iznova okreće, svoju dobrotu i ljubav koja mu je svojstvena. Ona je Božja *caritas operativa i effectiva*.“¹⁷ Najopipljiviji izraz djelovanja ljubavi i prisutnosti milosrđa u ljudskom društvu jest *obraćenje*, o čemu je na slikovit, jednostavan, ali vrlo dubok način riječ u prisposobi o milosrdnom ocu ili rasipnom sinu (usp.: Lk 15,11-32). Naime, „pravo i istinsko značenje milosrđa nije samo u pogledu, pa bio on najprodorniji i pun sućuti, upravljenom prema ćudorednom, tjelesnom ili tvarnom zlu: milosrđe se očituje u svom pravom i istinskom izražaju onda kada iznova vrednuje, promiče i izvlači dobro iz svih oblika zla što postoje u svijetu i čovjeku“ (DM, 6).

3. Autodestruktivna narav grijeha i Božje milosrđe

Bog se ne udaljuje od čovjeka ni tada kada je on u glibu grijeha, bijede i nevolje, već ga u svojoj milosrdnoj ljubavi iznutra potiče na povratak k sebi, poziva na obraćenje i pomirenje. Naime, grijeh se nikada ne bi smio promatrati kao izraz čovjekove moći i pobjede; on je naprosto uvijek promašaj i gubitak, izraz čovjekove slabosti i ograničenosti, nipošto snage i ponosa. Čovjek u grijehu, grešnik, ne zavređuje da mu se zavidi. Sveto pismo izričito poziva pobožnika: „Ne zavidi opakim ljudima niti želi da budeš s njima“ (Izr 24,1; usp.: 23,17; Sir 9,11). Grijeh čovjeka razgolićuje, prazni, iznutra rastače i razdvaja, te grešnika treba radije žaliti, promatrati kao nevoljnika i bijednika, a ne mu zavidjeti ili se na nj ljutiti, treba mu prići i pomoći da izađe iz grijeha i spasi se, tj. da se vrati u zajedništvo života s Bogom.¹⁸ Grijeh

¹⁷ Walter KASPER, *Milosrđe, Temeljni pojam evanđelja – ključ kršćanskog života*, 118. U određivanju milosrđa kao Božje *caritas operativa et effectiva*, Kasper se poziva na Tomu AKVINSKOG: S.Th. I, q.21 a.3: „*miser cordia est Deo maxime attribuenda: tamen secundum effectum, non secundum passionis affectum*“, te upućuje dalje na: B. de MARGERIE, *Les perfections du Dieu de Jésus Christ* (Paris: 1981.), 263.

¹⁸ Sv. Asterije Amazenski, osvrćući se u jednoj od svojih homilija na prisposobu o pastiru i izgubljenoj ovci (usp.: Lk 15, 3-7), među ostalim kaže kako su u tim primjerima sadržane svete stvarnosti: „Opominju nas da ne bismo ljude držali za izgubljene i bez nade i da ne bismo zanemarili one koji su u pogibeljima. Opominju nas da ne budemo spori u pritjecanju u pomoć, već da one koji su se udaljili od ispravnoga načina življenja i lutaju, iznova izvedemo na stazu i veselimo se njihovu povratku i združimo ih s mnoštvom onih koji pošteno i pobožno žive“

ne može nanijeti štetu Bogu; grijeh je čin čovjekove autodestrukcije; čovjek se grijehom raščovječuje utoliko što se po grijehu udaljava i otuđuje od Boga, od bližnjega, od sebe samoga i od drugog stvorenja, a kao *slici Božjoj* vlastito mu je upravo to da bude u *životnom* zajedništvu, jedinstvu i prijateljstvu s Bogom, s bližnjima, sa sobom i svijetom. On jedino u takvim bliskim i skladnim odnosima može ostvariti svoju sreću, uživati mir (usp.: Ps 62, 2).¹⁹

U takvu razumijevanju grijeha, možemo lakše razumjeti majčinsku dimenziju Božjega milosrđa, gdje je, da se tako slobodno izrazimo, Bogu manje stalo do sebe, do osobne uvrede, do svojega ugleda i *časti, a više do čovjeka, do njegove vrijednosti i dostojanstva*

19 (Hom.13: PG 40, 362; cit. prema: Časoslov rimskog obreda *II.*, (Zagreb: 1984.), 88. O čovjeku *slici Božjoj* više u: COMMISSIONE TEOLOGICA INTERNAZIONALE, *Comunione e servizio. La persona umana creata a immagine di Dio* (23. VII. 2004.), u: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/cti_documents/rc_con_cfaith... (14. II. 2013.); Božo LUJIĆ, *Vjera u Boga uvijek novih mogućnosti. Pretpostavke za biblijsku teologiju Staroga zavjeta* (Zagreb: 2014.), 99-149 (treće poglavlje: Vjera u Boga čovjekovih korijena i korijena svijeta); Božo LUJIĆ, „Osnovno biblijsko pitanje: Što je čovjek? Egzegetsko-teološka analiza Ps 8“, *Bogoslovska smotra* 74 (2004.), 595-618; Bruna VELČIĆ, „Čovjek – slika Božja i njegova moralna odgovornost“, *Bogoslovska smotra* 82 (2012.), 533-555; Anto POPOVIĆ, *Od slike Božje do Božjeg sinovstva. Povezanost Staroga i Novoga zavjeta na primjeru egzegetsko-teološke analize odabranih svetopisamskih tekstova* (Zagreb: 2008.), 33-70 (drugo poglavlje: Čovjekova sličnost Bogu i prokreacija u kontekstu stvaranja čovjeka (Postanak 1,26-28)); Adalbert REBIĆ, *Stvaranje svijeta i čovjeka. Egzegeza i biblijska teologija Post 1-3 s uvodom u Petoknjžje* (Zagreb: 1996.); Anton TAMARUT, *Bild Gottes als locus theologicus der Gnadenlehre. Die Gnade als Nähe Gottes in den Werken von Ivan Golub* (Rijeka: 1994.); Anton TAMARUT, *Stvoren za ljubav. Kršćanski pogled na čovjeka* (Zagreb: 2005.); Anton TAMARUT, „Odnos vjere i razuma u svjetlu čovjekove stvorenosti na sliku Božju“, *Bogoslovska smotra* 84 (2014.), 245-261. U nas se teologijom slike Božje posebno bavio Ivan Golub. Usp.: Ivan GOLUB, „Čovjek – slika Božja (Post 1,26). Novi pristup starom problemu“, *Bogoslovska smotra* 41 (1971.), 377-390; Ivan GOLUB, „Čovjek slika Božja – prijatelj Božji“, *Bogoslovska smotra* 60, 1-2 (1990.), 106-111; Ivan GOLUB, „Čovjek slika Božja – ključ za poznavanje Boga“, *Bogoslovska smotra* 60 (1990.), 121-123; Ivan GOLUB, „Homo ludens imago Dei“, *Bogoslovska smotra* 61 (1991.), 46-60; Ivan GOLUB, „Nasrtaj na sliku Božju“, *Bogoslovska smotra* 67 (1997.), 93-99; Ivan GOLUB, „Man – Image of God (Genesis 1:26). A New Approach to an Old Problem“, M. AUGUSTIN – K. D. SCHUNCK (ur.), *„Wünschet Jerusalem Frieden.“ Collected Communications to the XIIth Congress of the International Organization for the Study of the Old Testament*, Jerusalem, 1986., (Frankfurt – Bern – New York – Paris: 1987.), 223-233; Ivan GOLUB, *Imago Dei. Der Mensch als Bild Gottes – Gottespräsenz und Gottesdarstellung (Gen 1,26-27) und verwandte Texte. Theologisches Südosteuropaseminar, III.* (Heidelberg: 1991.); Ivan GOLUB, „L'uomo immagine di Dio. Presenza. Somiglianza. Amicizia“, *Studi ecumenici* 10 (Venezia: 1992.), 355-458; Ivan GOLUB, „Imago Dei“, Aleksandar FLAKER – Josip UŽAREVIĆ (ur.), *Vizualnost* (Zagreb: 1995.), 11-23; Ivan GOLUB, „Slika Božja“, *Dometi* 6, 1 (1996.), 33-44.

koje mu je on u stvaranju udijelio (usp.: Ps 8,5-9). S tog očista prispodoba o milosrdnom ocu iz Lukina evanđelja, iako u njoj nijednom nije upotrijebljena riječ *milosrđe*, predstavlja jedinstveni, egzemplarni uzorak Božjeg milosrdnog, očinskog i majčinskog ponašanja prema čovjeku grešniku (usp.: Lk 15,11-32).²⁰ Tu je „vjernost očeva samome sebi sasvim usredotočena na čovještvo izgubljenog sina, na njegovo dostojanstvo“ (DM 6). U prispodobi nema traga očevoj uvredi i srdžbi; tu je prisutna samo ljubav koja pati i nada se; nada se povratku i spasenju sina. Kako bi se otac mogao ljutiti na svoje dijete, kada zna da njegov odlazak iz očinskog doma nije put u slobodu i život, nego u nevolju, u poniženje i ropstvo?! *Uživanje o kojem sin sanja nije sreća, nego propast*. Otac može samo s boli žaliti i s nadom čekati njegov povratak.

U onima koje je njegov sin izabrao za svoje novo društvo otac ne vidi suparnike; ne plaši se njihove nadmoći. U tom pogledu on je siguran i miran; on zna da mu nitko, nijedno stvorenje ne može pružiti više od njega. Sin nigdje ne može naći više ljubavi i slobode nego u očevu domu. U oca, dakle, nema trunka rivalstva, mržnje, nasilja, osvete. On je čista ljubav. A ljubav se nikada ne prestaje nadati. Kad se sin vratio, otac ga ne kori, čak mu ne daje priliku da se ispriča i pokaje jer dobro zna da je biti u grijehu, biti u ropstvu, u bijedi i poniženju, u stanju koje ne dolikuje sinu. Sin je svojim lakoumnim odlaskom od oca sebe uvelike obezvrijedio, uneredio i kaznio, doveo se na rub očaja i smrti. I zato, dok je još bio daleko, „njegov ga otac ugleda, ganu se, potrča, pade mu oko vrata i izljubi ga“ (Lk 15,20).

Bog predstavljen u slici oca ne gleda na ono što je čovjek od sebe napravio, nego je okrenut onome što je on za čovjeka učinio i pripremio. Otac nije zaokupljen sinovljevim grijehom, čovjekovim (ne) djelom, nego isključivo svojim naumom života i ljubavi.²¹ I zato Bog

²⁰ Ovu prispodobu detaljno analizira sveti Ivan Pavao II., najprije u IV. dijelu svoje enciklike o milosrđu *Dives in misericordia*; usp.: DM, 5-6, a zatim ponovno u apostolskoj pobudnici *Reconciliatio et penitentia – Pomirenje i pokora* (2. XII. 1984.), (Zagreb: 1985.), u prvom poglavlju koje je i naslovljeno *Prispodoba o milosrđu* (br. 5-6). (dalje: RP). Papa Franjo istoj prispodobi posvetio je katehezu na općoj audijenciji u srijedu 11. svibnja 2016.; usp.: PAPA FRANJO, *Kateheze i nagovori o milosrđu* (Zagreb: 2017.), 106-110.

²¹ Sv. Irenej će tako između ostalog reći da je Bog na početku oblikovao Adama „ne kao da bi nekoga trebao, nego da bi imao kome svoja dobročinstva darovati“. Po njemu, Spasitelj nam je zapovjedio da njega slijedimo „ne zato jer bi trebao naše služenje, nego da nama samima udijeli spasenje“. Služenje Bogu, veli nadalje Irenej, ništa Bogu ne koristi, niti Bogu treba ljudsko služenje: „Onima koji njega slijede i njemu služe on podjeljuje život i neumrlost i vječnu slavu [...] No, on od njih ne prima nikakva dobročinstva: on je naime bogat, savršen i bez ikakve potrebe [...] Bog pak od ljudi traži služenje radi toga da ih obdari dobročinstvima,

za leđa baca čovjekove grijeha i odijeva grešnika u „haljinu spasenja“ (Iz 38,17; 61,10). Grijeh naime osiromašuje, razgolićuje i osramoćuje čovjeka. Odijevanje sina u „haljinu najljepšu“ podsjeća na prizor iz knjige *Postanka* kada Gospod Bog nakon grijeha čovjeku i njegovoj ženi načini „odjeću od krzna pa ih odjenuo“ (Post 3,21). Slikom odijevanja označen je također Savez koji je Bog kao zaručnik sklopio sa svojim narodom, svojom zaručnicom, kada je na nju raširio skute svoje i pokrio joj golotinju, obukao je u šarene haljine, na noge obuio sandale od fine kože, uresio je nakitima (usp.: Ez 16, 8-13).

4. Milosrđe u pomirenju čovjeka i svijeta s Bogom u Isusu Kristu

Sva bijeda grijeha koja čovjeka razgolićuje dosegla je svoj vrhunac u Kristovoj razgolićenosti na križu. Kristovo raspeće je čovjekovo (ne)djelo. Čovjek je sposoban sebe i drugoga čovjeka razgoliti i osramotiti, poslati u smrt. Krist je na sebe uzeo grijeh svijeta, razgolićenost i sramotu svijeta. „Njega koji ne okusi grijeha Bog za nas grijehom učini da mi budemo pravednost Božja u njemu“ (2Kor 5, 21). Kristovo uskrsnuće je pak *Očev odgovor na čovjekovo (ne)djelo*, na Isusovo trpljenje i križ u kojem se očitovao čovjekov grijeh i bezakonje, stanje srama i beznađa; ono je odgovor na Isusovo povjerenje i potpuno predanje u Očeve ruke, povratak Ocu sa svim sinovima i kćerima Božjim. Radost susreta iz prispodobe o milosrdnom ocu, može se promatrati kao blijedu sliku uskrsne milosti, kao događaj opravdanja i radosti u kojoj nas je Otac nebeski po svojem Sinu u Duhu Svetome zaogrnuo haljinom spasenja i pravednosti. Po križu i uskrsnuću svojega Sina, Bog, „bogat milosrđem“ (Ef 2,4) opravdao nas je, skinuo s nas sramotu i obnovio naše dostojanstvo. Od sada biti sin i kći Očeva, živjeti u Očevoj blizini (u njegovu domu) znači biti „Kristom zaodjeven“ (usp.: Gal 3,27), biti i živjeti u Kristu, u njemu se dičiti (usp.: Rim 15,17) i ponositi se, i to ne bilo kakvim nakitom, prstenom ili ogrlicom, nego križem Kristovim (usp.: Gal 6,14), njegovim svetim i slavnim ranama, beskrajnom i bezuvjetnom ljubavlju Sina Božjega (usp.: Gal, 2,20).

Dakle, Bog, otac milosrđa, pomirio je sa sobom svijet smrću i

njih koji ustraju služeći njemu, budući da je dobar i milosrdan. Ukoliko naime Bog nikoga ne treba, utoliko pak čovjek treba zajedništvo s njime“ (SV. IRENEJ, *Iz Rasprave protiv hereza*, 4, 13, 4-14,1: SC 100, 534-540; cit. prema: Časoslov rimskog obreda, II., (Zagreb: 1984.), 53-54.

uskrsnućem svojega Sina, i kako glasi obrazac određenja u sakramentu pomirenja, „izlio Duha Svetoga za otpuštenje grijeha“.²² Pomirenje je djelo Božjeg milosrđa koje traje, ono je ostvareno jednom zauvijek, namijenjeno svim ljudima i vremenima. Bog je, kako veli Apostol, „sve zatvorio u neposlušnost da se svima smiluje“ (Rim 11,32). Stvorenje je, kako veli isti Apostol, „uistinu podvrgnuto ispraznosti – ne po svojoj volji, nego zbog onoga koji ga podvrgnu – ali u nadi“ (Rim 8,20). Proces otkupljenja traje. To je proces oslobođenja, izlaska iz ropstva, napuštanje ispraznosti i pokvarljivosti. On vodi ljude i sva stvorenja prema slobodi i slavi djece Božje.

4.1. Čovjek i svijet u procesu otkupljenja

U svijetu naime postoji ropstvo grijeha u raznim oblicima (usp.: Rim 6,15-23). Postoji duhovno i materijalno ropstvo, duhovno i materijalno siromaštvo. Postoji ropstvo siromašnih uvjetovano oskudicom osnovnih materijalnih dobara i nedostupnošću duhovnih dobara. Postoji također ropstvo bogatih koje se očituje u neobuzdanom materijalnom rasipništvu i potrošnji, u raznim oblicima ovisnosti. Nevolja i jad suvremenog društva očituje se u oštrim podjelama i neprijateljstvima, u sebičnosti, okrutnosti, osamljenosti, u različitim oblicima otuđenosti, a sve se to odražava i na licu zemlje, na svim stvorenjima: „Sve stvorenje zajedno uzdiše i muči se u porođajnim bolima sve do sada. Ali ne samo ono! I mi koji imamo prvine Duha, i mi u sebi uzdišemo iščekujući posinstvo, otkupljenje svoga tijela“ (Rim 8,22-23). Čovjek i svijet s njime vape za milosrđem, za slobodom i pomirenjem.

Bog i danas čuje vapaj nevoljnika, vidi naš jad, našu nevolju i muku te nam po svojem Sinu u Duhu Svetomu prilazi, „hita da nas spasi“ (Iz 35,4) i oslobodi od raznih suptilnih duhovnih i materijalnih, osobnih i društvenih oblika ropstva. Kao što je milosrdni otac svojom ljubavlju i nadom očekivao i dozivao svojega mlađeg sina te istom strpljivošću, nadom i ljubavlju uvjeravao svojega starijeg sina u svoju pravednost i dobrotu (usp.: Lk 15, 31) i nagovarao da uđe u njegov dom i dijeli s njime, sa svojim bratom i sa svim ukućanima radost spasenja, stol života,²³ Gospodin slično postupa s nama u sakramentima

²² RIMSKI OBREDNIK, *Red pokore* (Zagreb: 2009.).

²³ Sv. Ivan Pavao II., ističući u apostolskoj pobudnici *Reconciliatio et poenitentia* (RP, 6) kako je prisposoba o rasipnom sinu prije svega „neizreciva povijest velike ljubavi Oca – Boga – koji svojem sinu, koji mu se vratio, nudi dar punog pomirenja“, veli također da ta prisposoba u liku starijeg brata dozivanjem u pamet sebičnosti što braću međusobno razjedinjuje „postaje i povijest ljudske

pomirenja i euharistije. Tu nas on očekuje i pruža pomirenje i mir, slobodu, ljubav i radost. Prostire nam stol zajedništva, nudi život u obilju, u bratskom zajedništvu, vraća nas i daruje jedne drugima (usp.: Iv 13,35; 14,27).

„Otac milosrđa i Bog svake utjehe“ (2Kor 5,19) ne prestaje nas ni danas po svojim poslanicima nagovarati i pozivati, Apostol će čak reći „zaklinjati“: „dajte pomirite se s Bogom“ (2Kor 5, 20). Naime, Bog je po smrti i uskrsnuću svojega Sina već pomirio svijet sa sobom; u Isusu Kristu je već ostvarena Božja pravednost. Po službi pomirenja koju je Bog povjerio svojoj Crkvi moguće je ući u njegovu pravednost. Tko prijeđe Kristu i po riječi pomirenja se nađe u njemu, taj više nije u strahu od neprijatelja jer je Krist razorio pregradu, razdvojnici, neprijateljstvo u svojem tijelu (usp.: Ef 2,14), taj više ne strahuje za svoj mir jer, „on je mir naš“ (Ef 2,14), ne osjeća se više odbačenim i zaboravljenim, nego bliskim i poželjnim (usp.: Ef 2,13-14), bićem zajedništva i ljubavi, nije više tuđinac ni pridošlica, nego sugrađanin svetih i ukućanin Božji, ugrađen u prebivalište Božje u Duhu (usp.: Ef 2, 19.22).

4.2. Otac nebeski po svojem Sinu pomiruje nas sa sobom, s nama samima, s našim bližnjima i sa svim stvorenjem

obitelji; ona ocrtava naš položaj i pokazuje nam put kojim valja poći“. Papa čita ovu prisposobu, kako s gledišta mlađeg brata, tako i s gledišta starijeg brata: „Izgubljeni sin svojom žarkom željom za obraćenjem, povratkom u zagrljaj svojega oca i zagrljaj opraštanja predstavlja one koji u dubini svoje savjesti osjećaju čežnju za pomirenjem na svim razinama i bez ikakve ograde, i koji su u dubini duše uvjereni da je to moguće jedino ako proistječe iz pravog i temeljnog pomirenja, iz pomirenja koje – iz daljine u kojoj se nalazi – vodi čovjeka k sinovskom prijateljstvu s Bogom, čije bezgranično milosrđe priznaje.“ S gledišta starijeg sina, prisposoba nam pak ocrtava položaj ljudske obitelji razdijeljene sebičnošću, „baca svjetlo na poteškoću da zadovoljimo želju i čežnju da budemo jedna pomirena i ujedinjena obitelj; tako nas poziva na neophodnu duboku preobrazbu srdaca kako bismo ponovno otkrili Očevu milosrđe i pobijedili nerazumijevanje i neprijateljstvo među braćom.“ Zanimljivu egzegetsku i teološku analizu ove prisposobe u kontekstu cijeloga 15. poglavlja Lukina evanđelja donosi Dario TOKIĆ u svojem doktorskom radu: *Govor o opraštanju u evanđelju po Luki*, mentor prof. dr. Ivan Dugandžić (Zagreb: 2006.). Uspoređujući tu prisposobu (metaforu) s prethodne dvije prisposobe o izgubljenoj ovci i drahmi, Tokić smatra da je u njoj stavljen naglasak više na obraćenje negoli na opraštanje. Po njemu je modele opraštanja Luka već dao u prisposobama o izgubljenoj ovci i drahmi, „a sada se fokusira na završnicu Isusove rasprave s mrmrljajućima, sa završnim pozivom da promijene vlastiti negativni stav prema grešnicima i Bogu koji im je spreman oprostiti, te da uđu u radost i puninu života koju omogućuje Božje opraštanje“ (182).

Otac nas po svojem Sinu i u svojem Sinu ne pomiruje samo sa sobom nego i s nama samima. Grijech naime ne razara samo naš odnos s Bogom; on nas otuđuje i udaljuje od nas samih, iznutra nas podvaja i vodi u razna nutarnja sukobljavanja, u sukob duha i tijela, razuma i vjere, uma i srca, htjenja (želja) i djela (usp.: Rim 7, 14-24). Postupno slabi naše samopoštovanje i navodi na samoprijezir i zavist. Čovjek u grijehu ne prihvaća sebe iz Božje ruke, ne promatra se kao dar; nemoguće mu je sebe izabrati, na svojem životu Bogu zahvaljivati. Uvijek mu se čini da je u nečemu zakinut i oštećen te da su drugi u boljem položaju, da imaju više i žive bolje. Tko nije siguran da je ljubljen i da ljubi, taj počinje u sebi osjećati sumnju, nesigurnost i nemir. On ljubav nastoji iznuditi ili nadomjestiti nekim drugim sposobnostima, što može na kraju završiti u prijeziru sebe i drugih, u nutarnjem i vanjskom nasilju.

U Kristu je rasvijetljeno otajstvo čovjeka. „Krist, novi Adam, u sámjoj objavi Oca i njegove ljubavi potpuno otkriva čovjeka njemu samom i objavljuje mu njegov uzvišeni poziv“²⁴ (GS 22). Po Duhu Svetom, „koji je ‘zalog baštine’ (Ef 1,14) sav se unutrašnji čovjek obnavlja, sve do ‘otkupljenja tijela’“ (GS 22). Po svojem ljubljenom Sinu, „u kome nas sebi izabra“ (Ef 1,4), Otac nam objavljuje svoju milinu, daje svojega Duha i po njemu u naša srca razlijeva svoju ljubav (usp.: Rim 5,5). Duh Sina u našim srcima kliče „Abba! Oče!“ (Gal 4,6). Tako da više nismo robovi, nego sinovi i kao takvi baštinici po Bogu (usp.: Gal 4, 6-7). Ne samo da se zovemo djeca Božja nego to stvarno i jesmo (usp.: 1Iv 3,1). Smijemo i možemo radosno postojati i dičiti se „u Bogu po Gospodinu našem Isusu Kristu“ „po kojem zadobismo pomirenje“ (Rim 5,11).

Čovjek, koji je u miru sa sobom, koji osjeća da je ljubljen i vrijedan, dostojan miline i povjerenja, postaje prijatelj mira, mirotvorac, graditelj zajedništva i čuvar stvorenoga svijeta, „prebivalište Božje u Duhu“ (Ef 2,22). Bog nas također po svojem Sinu pomiruje također s našim bližnjima, tako da ih više ne doživljavamo kao suparnike i neprijatelje koji prijete i ugrožavaju našu slobodu i mir, već posve suprotno. Krist nam bližnje pokazuje kao naš prošireni prostor slobode i ljubavi, kao osobe po kojima naš život doživljava svoje puno osmišljenje; samo u bliskom odnosu s drugima možemo u potpunosti ostvariti svoj život, doživjeti radost i oduševljenje životom. Bog je naime po otajstvu utjelovljenja svojega Sina htio da naš put do njega pa i do nas samih

²⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et spes. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu* (7. XII. 1965.), br. 22, u: *Dokumenti* (Zagreb: 2008.). (dalje: GS).

vodi preko naših bližnjih. Oni su nam pomoć u otkrivanju Božjega lica, kao i njegovih darova i mogućnosti u nama samima. Samo u susretu i prijateljskom životu s bližnjima možemo pravo sebe upoznati, a tako isto i Boga milosrđa koji nas ljubi očinskim i majčinskim srcem. Krist je išao čak dotle da je naše bližnje učinio svojevrsnim sakramentom susreta sa sobom. Čovjek u potrebi, a to je u nekom smislu i pod određenim vidom zapravo svaki čovjek, osoba je u kojoj možemo susresti, dodirnuti, poslužiti i počastiti samoga Krista (usp.: Mt 25,40). U tom pogledu W. Kasper s pravom tvrdi kako „milosrđe nije u prvom redu pitanje morala, nego vjera u Krista, nasljedovanje Krista i susret s Kristom“.²⁵

U konačnici, „Otac milosrđa i Bog svake utjehe“ (2Kor 1,13) u svojem nas je Sinu pomirio sa svim stvorenjem. On, Sin Očev, Prvorodjenac je svakog stvorenja: „Ta u njemu je sve stvoreno na nebesima i na zemlji, vidljivo i nevidljivo, (...) sve je po njemu i za njega stvoreno: on je prije svega i sve stoji u njemu“ (Kol 1, 16-17). Zemlja je vrt Božje ljubavi povjeren čovjekovoj brizi i nježnosti (usp.: Post 2,15).²⁶ „Nebesima slavu Božju kazuju, naviješta svod nebeski djelo ruku njegovih“ (Ps 19,2), ptice nebeske i poljski ljiljani svjedoče o Očevoj brizi za njih (usp.: Mt 6,26-30). Isus u svojim prisposodobama o kraljevstvu nebeskom upućuje svoje slušatelje na znakove i pouku koju mogu izvući iz smokve kojoj je grana već omekšala i lišće potjeralo (Mt 24,32), ili npr. iz oblaka koji se diže na zapadu (usp.: Lk 12,54). Govori im o postupnom rastu u slici sjemena koje „klija i raste - sam ne zna kako“ (Mk 4,27) te o zemlji koja „sama od sebe donosi plod: najprije stabljiku, onda klas i napokon puno zrnja na klasu“ (Mk 4,28), pripovijeda također o gorušičinu zrnu posijanom na njivi i o stablu na čijim se granama gnijezde ptice (usp.: Mt 13, 31-32), o suncu koje izlazi nad zlima i dobrima, o kiši koja pada pravednicima i nepravednicima (usp.: Mt 5,45). Učenicima preporuča da budu „mudri kao zmije, a bezazleni

25 Walter KASPER, *Milosrđe, Temeljni pojam evanđelja – ključ kršćanskog života*, 192.

26 Usp.: PAPA FRANJO, *Laudato si, Enciklika o brizi za zajednički dom* (24. V. 2015.), (Zagreb: KS, 2015.), posebno br. 67-69. (dalje: LS). Papa tu među ostalim odgovara na optužbu da je judeokršćanska misao, na temelju izvještaja iz Postanka u kojem se čovjek poziva da sebi podloži zemlju (usp.: Post 1,28), potaknula neobuzdano iskorištavanje prirode pokazavši čovjeka kao vladara i razarača prirode. Papa ne prihvaća takvu optužbu te kaže: „Važno je čitati biblijske tekstove u njihovom kontekstu, s ispravnom hermeneutikom, i podsjetiti da nas oni pozivaju „čuvati i obrađivati“ vrt svijeta (usp.: Post 2,15). Dok „obrađivati“ znači orati i obrađivati tlo, „čuvati“ znači brinuti se, štititi, nadgledati i budno paziti. To podrazumijeva odnos odgovorne uzajamnosti između čovjeka i prirode“ (br. 67).

kao golubovi“ (Mt 10,16), itd. Papa Franjo u enciklici posvećenoj brizi za zajednički dom, *Laudato si*, pozivajući se na misli svetog Ivana Pavla II., govori o kontemplaciji stvorenog svijeta koja nam omogućuje „u svim stvorenjima otkriti neko učenje koje nam Bog želi prenijeti, jer ‘za vjernika kontemplirati stvoreni svijet znači ujedno čuti poruku, čuti jedan nevjerojatan i tih glas’“.²⁷

Čovjek koji je doživio pomirenje u Kristu, stvorenja promatra poput svetog Franje iz Asiza, kao braću i sestre, sunce smatra i naziva *bratom*, divi se njegovoj ljepoti i sjaju, slično je tako s mjesecom i zvijezdama, vjetrom, zrakom, oblakom i ognjem, s vodom koju naziva *sestrom* i hvali je kao vrlo korisnu, poniznu, dragocjenu i čistu.²⁸ Pomirenjem u Kristu obnovljen je prvobitni skladan odnos između čovjeka i prirode koji se grijehom bio pretvorio u sukob (usp.: Post 3, 17-19). Već je sv. Leon Veliki, potičući čovjeka neka upozna dostojanstvo svoje naravi te se sjeti da je stvoren na sliku Božju, na sliku koja se doduše bila pokvarila u Adamu, ali je ipak obnovljena u Kristu, pozvao neka se dolično služi vidljivim stvorenjima „kao što se služi zemljom, morem, nebeskim svodom, zrakom, izvorima i rijekama: Od srca budi zahvalan i slavi Stvoritelja za sve što je u tim stvorenjima lijepo i veličanstveno.“²⁹ Otkupljeni čovjek Kristovim pogledom prepoznaje da sva živa bića imaju sama po sebi vrijednost u Božjim očima i „samim svojim postojanjem ona ga blagoslivlju i slave“.³⁰ A prema riječima japanskih biskupa, koje se navode u enciklici *Laudato si*, „Osjetiti da sva stvorenja pjevaju himan svoga postojanja znači živjeti s radošću u Božjoj ljubavi i nadi.“ (LS, 86).

5. Svijetli obzori milosrđa

Odazvati se pozivu na pomirenje s Bogom, s bližnjima, sa sobom i stvorenim svijetom ne znači kapitulirati, doživjeti poniženje. Božje milosrđe je ljubav koja ne ponižava i ne omalovažava. Pogled milosrđa, kako je to najslikovitije svojom gestom pranja nogu učeni-

27 LS, 87; IVAN PAVAO II., *Kateheza* (26. siječnja 2000.), 5: *Insegnamenti*, 23/1 (2000.), 123.

28 Usp.: *Pjesma brata Sunca*: FF 263 (*FI 116*). Ovdje prema: LS, 87. Papa Franjo podsjeća na riječi sv. Bonaventure koji je tvrdio da se, „sveopćim pomirenjem sa svim stvorenjima, Sveti Franjo na neki način vratio u stanje prvobitne nevino sti“ (LS, 66); Usp.: SV. BONAVENTURA, *Veći životopis sv. Franje Asiškoga*, VIII., 1: *FF 1134 (FI 954)*.

29 SV. LEON VELIKI, *Propovijed na Božić 7*, 2. 6: PL 54, 217-2018. 220-221; cit. prema: Časoslov rimskog obreda, III., (Zagreb: 1984.), 132.

30 KATEKIZAM KATOLIČKE CRKVE (Zagreb: 1994.), 2416 (dalje: KKC).

cima za vrijeme oprostajne večere pokazao Isus (usp.: Iv 13, 3-15), nije pogled odozgo prema dolje, nego obratno, odozdo prema gore; milosrdna ljubav je djelo koje potrebnika ne ponižava, nego ga cijeni i uzvisuje; to je ljubav koja uključuje i povezuje, nevoljnika sjedinjuje s onim koji je u mogućnosti pomoći, čini ga dionikom njegovih dobara. Tu je zgodno podsjetiti na riječi pape Franje iz apostolske pobudnice *Evangelii gaudium* gdje on, pozivajući se na sv. Tomu Akvinskog, među ostalim kaže, kako se naša zauzetost „ne sastoji isključivo u djelima ili planovima promicanja i pomoći; ono što Duh pokreće nije prekomjerno aktivizam, nego prije svega pozornost prema drugom ‘za kojeg se u stanovitom smislu smatra da je jedno s nama’“.³¹

Milosrđem se, naime, ne demonstrira nadmoć i razlika prema siromahu, nego se svjedoči blizina i sličnost, pokazuje potreba za uzajamnošću. Tu se radi o spremnosti da siromaštvom i trpljenjem svojih bližnjih i sami budemo obogaćeni (usp.: 2Kor 8,9).³² Božje se milosrđe u najuzvišenijem smislu pokazuje upravo u motivu čudesne razmjene (*admirabile commercium*). U svojoj neizmjerljivoj ljubavi Sin Božji je postao što smo mi da bi od nas učinio ono što je on. Sv. Irenej doslovno kaže: „Razlog radi kojega je Riječ postala čovjekom, i Sin Božji, Sinom čovječjim jest da bi čovjek, ulazeći u zajedništvo s Riječju i primajući tako božansko posinjenje, postao Sinom Božjim.“³³ Gotovo na isti način razmišlja i sv. Atanazije: „On Riječ je postao čovjekom da bi nas pobožanstvenio.“³⁴ Otački motiv čudesne razmjene nalazimo i u sv. Tome Akvinskog: „Jedinorođeni Sin Božji, hoteći nas učiniti dionicima svoga božanstva, uzeo je našu narav da bi, postavši čovjekom, ljude učinio bogovima.“³⁵ Sv. Augustin služi se istim motivom kad govori o Isusovoj kušnji: „Upravo Krista je Sotona iskušao! A u Kristu si ti bio iskušan, jer Krist je od tebe sebi uzeo tijelo, a od sebe tebi dao spas; od tebe je sebi uzeo smrt, a od sebe tebi dao život; od tebe je preuzeo na sebe pogrde, a od sebe je tebi dao slavu; dakle, od tebe je sebi uzeo

31 PAPA FRANJO, *Evangelii gaudium – Radost evanđelja. Apostolska pobudnica o navještanju evanđelja u današnjem svijetu* (24. XI. 2013.), (Zagreb: 2013.), 199 (dalje: EG). Cit: TOMA AKVINSKI, *Summa Theologiae*, II-II, q. 27, art. 2.

32 Usp.: EG, 198. Papa tu govori o tome kako je prijeko potrebno da svi dopustimo da nas oni, tj. siromasi, evangeliziraju: „Nova je evangelizacija poziv na upoznavanje spasenjske snage koja je na djelu u njihovim životima, (...). Pozvani smo otkriti Krista u njima, posuditi im naš glas u njihovim traženjima, ali također biti njihovi prijatelji, slušati ih, razumjeti i prihvatiti tajanstvenu mudrost koju Bog želi preko njih podijeliti s nama.“

33 SV. IRENEJ LIONSKI, *Adversus haereses*, 3,19,1.

34 SV. ATANAZIJE ALEKSANDRIJSKI, *De Incarnatione*, 54,3: PG 25, 192B: usp.: *Contra Ar.*, 1,38:PG 26, 92B.

35 SV. TOMA AKVINSKI, *Opusculum 57 in festo Corporis Christi*, 1.

kušnju, a od sebe tebi dao pobjedu!“³⁶

Pomirenje kojemu je izvor i poticaj u Božjem milosrđu nije dakle nipošto izraz slabosti i nemoći; ono je dar, sposobnost i snaga za susret s drugim i drukčijim; ono podrazumijeva jedinstvo i zajedništvo u različitosti; u različitosti koja povezuje i obogaćuje, proširuje i produbljuje obzore međusobne spoznaje te pokazuje neiskorištene mogućnosti uzajamne pomoći. Pomirenjem se pobjeđuje strah i svladava nemir koji je posljedica udaljenosti i neznanja, nepoznavanja onoga tko bi mi trebao biti bližnji, prošireni prostor vlastitog života. Pomirenjem se izlazi iz (samo)izolacije i otuđenja; od osobe koja je živjela sama za sebe, postaje se osobom koja živi s drugima i za druge; osobom kojoj druge osobe pomažu sebe samoj otkriti i pravo ljubiti. Pomirenjem se u konačnici dolazi do vlastitog, izvornog identiteta, do osobe koja je biće dara i susreta, stvoreno za ljubav,³⁷ bitno obilježeno komunikacijom, bliskim i prijateljskim odnosima s Bogom, s bližnjima, sa sobom i svim stvorenjem.

6. Milosrđe i pomirenje kao obveza i poslanje

Naći se u Kristu, u srcu i središtu Očeva milosrđa, znači biti „novi stvor“ (usp.: 2Kor 5,17), živjeti u odnosima koje Duh Sveti gradi, čuva i obnavlja, u protoku i poretku milosti i dara, u poretku koji isključuje nasilje i grabež, u kojem ne postoji mržnja i neprijateljstvo, oholost i zavist. Milosrđe kao prva i osnovna kvaliteta Božje ljubavi, po sjedinjenju s Kristom u sakramentu krštenja te po stalnoj obnovi toga istoga jedinstva u sakramentima euharistije i pomirenja, postaje također temeljnom osobinom ljubavi novoga čovjeka, onoga u kojemu se Krist oblikovao (usp.: Gal 4,19). Naime, u jedinstvu s Kristom i čovjeku je moguće iskazati milosrđe, pozivati na pomirenje i mir. Ne samo da je po Isusu Kristu čovjek osposobljen za takvu ljubav nego je po njemu i pozvan činiti milosrđe, kako je to jasno rečeno u prispodobi o milosrdnom Samarijancu: „Idi pa i ti čini tako!“ (Lk 10,37). Isus je svojim učenicima ukazao na uzor i mjeru milosrđa: „Budite milosrdni kao što je Otac vaš milosrdan“ (Lk 6,36). Sveti Leon Veliki tvrdi kako se Gospodin „ni jednoj pobožnosti vjernika toliko ne veseli koliko toj koja obogaćuje njegove siromahe. Gdje zatekne brigu za milosrđem,

³⁶ SV. AUGUSTIN, *Iz razlaganja o psalmima*, Ps 60, 2-3: CCL, 39, 766; cit. prema: Časoslov rimskog obreda, II., (Zagreb: 1984.), 61.

³⁷ Usp.: Anton TAMARUT, *Stvoren za ljubav. Kršćanski pogled na čovjeka* (Zagreb: 2005.), 9-34.

tu raspoznaje sliku svoje naklonosti.³⁸ Svi su naime pozvani da budu „nasljedovateli Božji“ (usp.: Ef 5,1), a onda i baštinici obećanja: „Blago milosrdnima: oni će zadobiti milosrđe“ (Mt 5,7). Praštanje i pomirenje koje je pronašao i zadobio u Isusu Kristu, čovjek je dužan živjeti i dijeliti sa svojim bližnjima, kako nam je to opet sâm Isus naložio u Govoru na gori (usp.: Mt 5,23-24), odnosno u prispodobi o okrutnom dužniku (usp.: Mt 18, 21-35). Kao što Bog svoju svemoć očituje „najviše praštanjem i milosrđem“,³⁹ tako se može reći da i čovjek svoju bogolikost također ponajbolje očituje praštanjem i milosrđem.

I što je također važno napomenuti, kao što je Bog uvijek prvi u iskazivanju milosrđa i pružanju oprostjenja i pomirenja, tako i čovjek, milosnik, onaj koji je iskusio „dar premilosrdnog srca Boga našega“ (usp.: Lk 1,78), ne čeka da drugi u tom pogledu poduzmu inicijativu pa da se on eventualno priključi, ili tek preko volje i bez plana pruži pomoć, nego je prvi u iskazivanju milosrđa, u pružanju oprostjenja i pozivu na pomirenje. Ne obazire se na ono što čine drugi, nego što je u povijesti spasenja učinio i što i danas želi učiniti Bog po Isusu Kristu služeći se upravo našim srcem i dušom, snagom i umom (usp.: Mk 12,30). Potrebno je to dakako činiti poput Djevice Marije, ponizno, s dubokom sviješću i osobnom zahvalnošću što je Gospodin već pogledao na našu neznatnost i učinio nam velika djela (usp.: Lk 1,48-49). Bez takve inicijative i pogleda koji je trajno usmjeren na Očevu milosrdnu djelatnost u Isusu Kristu nezamislivo je sanjati civilizaciju ili uljudbu, odnosno *kulturu ljubavi* na koju je svijet u novije doba potaknuo blaženi Pavao VI., a o njoj vrlo često govorio sveti Ivan Pavao II., nastavio također papa Benedikt XVI., danas i papa Franjo.⁴⁰

³⁸ SV. LEON VELIKI, *Govor 10. u korizmi*, 3-5: PL 54, 300; cit. prema Časoslov rimskog obreda II., (Zagreb: 1984.), 216.

³⁹ Usp.: bilj. 5.

⁴⁰ PAVAO VI. je izraz *kultura (civilizacija) ljubavi* upotrijebio na Božić 1975. godine u zaključnoj riječi za Svetu godinu, kao i u Poruci za Svjetski dan mira 1977. godine. On je naime smatrao kako *kultura ljubavi* treba biti cilj prema kojem moraju težiti svi naponi na društvenom i kulturnom polju, kao i na gospodarskom i političkom polju. Usp.: IVAN PAVAO II., DM, 14; ISTI, *Centesimus annus* (1. V. 1991.), 10. ISTI, *Poruka za Svjetski dan mira 2004. godine*; BENEDIKT XVI., *Caritas in veritate. Enciklika o cjelovitome ljudskom razvoju u ljubavi i istini* (29. VI. 2009.), (Zagreb: 2009.), 33; Papa Franjo koristi izraz *kultura milosrđa* (MM, 20). Na hrvatskom jezičnom, crkvenom i teološkom području posebno je civilizaciju ljubavi promicao i za nju se zalagao Tomislav Janko Šagi Bunić, o čemu posebno svjedoče njegovi članci sabrani u knjizi s naslovom: *Prema civilizaciji ljubavi* (Priredili: Tomislav Zdenko Tenšek i Andrea Filić), (Zagreb: 1998.), posebno pogovor u toj knjizi, koji je zapravo diplomski rad Andree Filić izrađen na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, u svibnju 1997., a nosi naslov: *Civilizacija ljubavi i njezina kristološko-soteriološka utemeljenost u djelima Tomislava Janka Šagi-Bunića* (451-501).

Ta se inicijativa u milosrđu ne odnosi samo na pojedince nego također i na skupine i zajednice. Papa Franjo tako u *Evangelii gaudium* govori o Crkvi koja „izlazi“, o zajednici učenika misionara koji preuzimaju inicijativu. Po njemu zapravo Crkva kao evangelizacijska zajednica doživljava da je Gospodin preuzeo inicijativu, prethodio joj je u ljubavi (usp.: 1Iv 4,10) „i zbog toga ona zna učiniti prvi korak, zna preuzeti inicijativu bez straha, ići ususret, tražiti one koji su daleko i poći na raskrižja putova da pozove isključene“ (EG, 24). Budući da je i sama iskusila beskrajno Očevo milosrđe, takva zajednica onda osjeća neodoljivu potrebu i želju da pokaže i pruži milosrđe. U apostolskom pismu *Misericordia et misera*, upućenom na završetku Izvanrednog jubileja milosrđa, papa Franjo govori izričito o *kulturi milosrđa*, koja se temelji na „ponovnome otkrivanju susreta s drugima“ (MM, 20). Po njemu, to je kultura u kojoj „nitko ne gleda na drugoga s ravnodušnošću, i ne odvraća pogled kad vidi braću i sestre koji pate“ (*Isto*). Za djela milosrđa Papa kaže da su unikatna *rukotvorina (artigianali)*, tj. da nijedno djelo nije istovjetno s drugim: „Naše ruke mogu ih oblikovati na bezbroj različitih načina i, premda ih nadahnjuje isti Bog i sva su načinjena od iste ‘tvari’, to jest od samoga milosrđa, svako od njih poprima drukčiji oblik“ (*Isto*).⁴¹

Djela milosrđa dotiču sveobuhvatni život osobe te upravo polazeći od jednostavnosti gesti koje mogu taknuti tijelo i dušu, tj. život osobe, možemo, prema mišljenju pape Franje, potaknuti „pravu kulturnu revoluciju“ (*Isto*). Potrebno je samo izaći iz ravnodušnosti i individualizma, pobijediti kušnju da se zatvorimo u sebe i vodimo udoban i komotan život, život bez problema. Prema papi Franji, *kultura milosrđa* oblikuje se „u ustrajnoj molitvi, u poučljivoj otvorenosti djelovanju Duha Svetoga, u dobrome poznavanju života svetaca i u konkretnoj blizini sa siromašnima“ (*Isto*). A kušnja da se ostane samo na „teoriji milosrđa“, pobjeđuje se tako što se svakidašnji život nastoji osmisliti i živjeti kao dioništvo i dijeljenje (usp.: *Isto*). Kultura milosrđa ne može se, kako kaže W. Kasper, ograničiti tek na materijalnu pomoć drugima; „nužno je i milosrdno međuljudsko ophođenje.“⁴²

⁴¹ Usp.: Sv. Leona Velikog koji u svojem govoru o korizmi kaže: „Vrlo su mnoga i raznolika djela milosrđa. Ona sama svojom raznolikošću pravim kršćanima podjeljuju to da u dijeljenju milostinje nemaju udjela samo bogati i oni koji imaju svega u izobilju, nego i oni koji osrednje posjeduju ili su čak siromašni. A ako i nemaju svi jednaku mogućnost darivati, neka ipak svi budu u srcu osjećajem jednaki“ (*Govor 6, 2: PL 287; cit. prema Časoslov rimskog obreda, II., Zagreb, 1984., 41*).

⁴² Walter KASPER, *Milosrđe, Temeljni pojam evanđelja – ključ kršćanskog života*, 215-216.

Za Isusove učenike, milosrđe nije tek jedna od opcija među mnogima, bez koje bi se možda i moglo u kraljevstvo Božje. Ne, milosrđe je osnovni razlikovni znak po kojemu se netko prepoznaje i svrstava među sinove i kćeri Božje. „Primiti u baštinu Kraljevstvo“ (Mt 25,34) i ući u „radost Gospodara svoga“ (Mt 25, 21.23) moguće je samo kroz vrata milosrđa. I zato je milosrđe, kako se izrazio kardinal G. L. Müller u svojoj knjizi *Razgovori o nadi*, „put koji nam je prijeći, na kojemu nas malo-pomalo Bog uzdiže kako bismo mogli izići iz svojih egoizama i uključiti drugoga u svoj život“.⁴³ Potrebno je dakle da postupno i ustrajno zagovaramo, promičemo i konkretnim djelima gradimo *kulturu milosrđa*, da se oslonjeni na milost, odlučno zalažemo za čovjeka i svijet po mjeri Božjega milosrđa, za kraljevstvo Božje koje se ostvarilo u Isusovoj osobi i njegovu životu, za koje molimo, radimo i iščekujemo ga.

Umjesto zaključka

Graditi svijet po mjeri Božjega milosrđa, znači graditi svijet u kojemu je svaki čovjek u duhu prispodobe o izgubljenoj i nađenoj ovci (Lk 15, 3-7) osoba vrijedna traženja, a ne broj koji je lako pregorjeti i otpisati. Osoba je naime cilj, svrha u sebi, koju treba cijiniti i poštovati, a ne sredstvo koje treba iskoristiti i nakon toga odbaciti. On je naime „jedino stvorenje što ga je radi njega samoga Bog htio“ (GS, 24), on je jedini pozvan da spoznajom i ljubavlju dijeli Božji život. U tu je svrhu stvoren, i to je temeljni razlog njegova dostojanstva (usp.: KKC, 536).

Zalagati se za svijet po mjeri Božjega milosrđa, znači zalagati se za svijet u kojemu, opet u duhu evanđeoskih prispodobi o okrutnom dužniku (Mt 18,23-35) i bogatašu i Lazaru (Lk 16, 19-31), neće biti dužničkog ropstva, ponižavajuće i sramotne nejednakosti, svijet u kojem se nitko neće usuditi od Boga moliti oprostjenje svojih dugova prije nego što je i sâm spreman oprostiti svojim dužnicima (usp.: Mt 6,12), neće prisvajati pravo na nadu, utjehu i pomoć ako sam nije spreman pružiti drugima nadu, blažiti tuđu bol, priskočiti u pomoć potrebniku. Svijet po mjeri Božjeg milosrđa svijet je u kojemu, u duhu prispodobe o milosrdnom Samarijancu ne vlada strah od potreba i očekivanja nevoljnika (Lk 10,29-36), ne dominira ravnodušnost i samozadovoljstvo, nego „sveti nemir“, empatija i solidarnost, otvorenost i uključivost, odgovornost za bližnjega.

Čovjek i svijet po mjeri Božjega milosrđa ispunjeni su sabra-

⁴³ Gerhard Ludwig MÜLLER, *Razgovori o nadi. Razgovor s Carlosom Granadosom* (Split: Verbum, 2016.), 209.

nom, nutarnjom radošću. Radost je plod milosrđa. Svijet bez milosrđa žalostan je svijet. Isus je zato i došao u svijet da njegova radost bude u nama i da naša radost bude potpuna (usp.: Iv 15,11). Milosrđe je izvor duboke i prave radosti. Ono pobuđuje radost „jer se naša srca otvaraju nadi novoga života“ (MM, 3). Papa Franjo govori o neizrecivoj radosti oprostjenja koja se javlja svaki puta kada iskusimo oprostjenje. „Njezino vrelo je ljubav kojom nam Bog izlazi ususret, rušeći zidove sebičnosti koji nas okružuju, kako bismo i mi sami postali oruđem milosrđa“ (*Isto*).

Milosrdni Bog Isusa Krista je radosni Bog. Radost kojom se Bog objavljuje u povijesti spasenja, u djelu stvaranja, spasenja i posvećenja, odraz je radosti koju Bog živi u sebi, u zajednici božanskih osoba.⁴⁴ Nebo je, naime, stanje radosti (usp.: Mt 25,21). U nebu se događa velika radost zbog obraćenja (i samo jednog) grešnika (usp.: Lk 15,7). Bog hoće da već sada okusimo nebo i budemo dionici njegove radosti, te nas stoga i poziva da mu se svaki dan iznova pridružimo u radosti spasenja (usp.: Lk 15,6.9). U svijetu će naime biti toliko radosti i nade, koliko bude milosrđa i praštanja. Na Isusovim učenicima stoga leži velika odgovornost da kao „svjetlost svijeta“ (Mt 5,14), osvijetle svijet radošću i nadom. U tu svrhu je potrebno, kako kaže papa Franjo, „ponovno otkriti radost Božje nježnosti“ (MV, 24).⁴⁵ U njoj uživati, živjeti je, i na druge prenositi!

Pozivu na radost, na *kulturu milosrđa i praštanja* potrebno se odazvati svaki dan. To je projekt na kojem se ne smije raditi kampanjski i tek prigodno (usp.: Mt 18, 22). Kao izabranici Božji, sveti i ljubljeni, trebali bismo se svako jutro zaodjenuti u „milosrdno srce, dobrotivost, poniznost, blagost, strpljivost“ te svakog dana podnositi jedni druge „praštajući ako tko ima protiv koga kakvu pritužbu!“ Kao što je Gospodin nama oprostio, tako i mi! Oprostjenje sa sobom donosi radost, i to kako onome komu je oprošteno, tako i onome koji oprašta. Uz sve „odjevne“ kreposti, o kojima govori Apostol, na izlasku iz kuće, na posao, u društvo, ne bismo smjeli nikada zaboraviti obući još povrh svega „kaput ljubavi“. Ljubav, povrh svega! „To je sveza savršenstva“ (usp.: Kol 3,12-14). Na njoj se naime temelje „novo nebo i nova zemlja“ (Otk 21,1).

Zaključit ćemo mislima pape Benedikta XVI. iz enciklike o *kršćanskoj ljubavi Deus caritas est*, gdje ćemo uzeti sebi slobodu da

⁴⁴ Usp.: Anton TAMARUT, „Radosni Bog“, *Riječki teološki časopis* 8 (2000.) 2, 351-368; ISTI, *Bog otac i majka* (Zagreb: 2002.), 101-113.

⁴⁵ Usp.: Anton TAMARUT, „Poziv na revoluciju nježnosti. Uz prvu obljetnicu papinske službe pape Franje“, *Bogoslovska smotra* 84 (2014.), 9-13.

umjesto riječi *ljubav* pišemo *milosrđe*,⁴⁶ uvjereni da tom zamjenom riječi nećemo iznevjeriti sadržaj i poruku teksta, budući da se ljubav o kojoj Papa tu govori rađa upravo iz Božje ljubavi „koja se objavila u probodenom Isusovom srcu na križu“ (DC, 39). Ona je vrhunski izraz Božjega milosrđa.

Milosrđe je svjetlo – u konačnici jedino svjetlo – koje uvijek rasvjetljuje svijet obavijen tamom i daje nam hrabrosti potrebne za život i djelovanje. Milosrđe je moguće i mi smo ga sposobni prakticirati jer smo stvoreni na sliku Božju. Prema tome, naš poziv je živjeti milosrđe te tako omogućiti da Božje svjetlo uđe u svijet (usp.: DC, 39).⁴⁷

MAN AND THE WORLD IN THE MEASURE OF GOD'S MERCY

Summary

Although, due to the mystery of sin and lawlessness, our view of man and the world is often a cause of preoccupation and anxiety, it is also filled with hope and with security in faith (Romans 8:25-25; Hebrews 11:1). Even today, the words of Holy Scripture remain: "Where sin increased, grace overflowed all the more, so that, as sin reigned in death, grace also might reign through justification for eternal life through Jesus Christ our Lord" (Romans 5, 20-21).

Mercy, seen as a path to abandon spiritual and material slavery, is possible even today because God with his unconditional and infinite love did not abandon the world. God, through the Son and the Holy Spirit, even in the darkest moments and in the desert of the contemporary world extends the hand of mercy and keeps the door of his home wide open (Cf. Matthew 28:20).

The responsibility and mission of the Church rests on the personal and collective experience of God's Mercy, on the fact that the Heavenly Father reconciled us with himself, with our neighbors, with ourselves, and with all creatures and put in us the language of reconciliation, inviting us to mercy and forgiveness. All of Jesus's disciples and friends should be, in the contemporary world, the source of mercy and forgiveness, the family in which mercy, forgiveness and reconciliation live in an optimal way and multiply.

Key words: *mercy, reconciliation, forgiveness, joy, sin, man, world.*

Translation: Pavle Mijović and Kevin Sullivan

⁴⁶ Usp.: BENEDIKT XVI., *Deus caritas est – Bog je ljubav. Enciklika o kršćanskoj ljubavi* (25. XII. 2005.), (Zagreb: 2006.), 39 (dalje: DC).

⁴⁷ Tekst enciklike doslovno glasi: „Ljubav je svjetlo – u konačnici jedino svjetlo – koje uvijek iznova rasvjetljuje svijet obavijen tamom i daje nam hrabrosti potrebne za život i djelovanje. Ljubav je moguća i mi smo je sposobni prakticirati jer smo stvoreni na sliku Božju. Živjeti ljubav i tako omogućiti da Božje svjetlo uđe u svijet – to je poziv koji želim uputiti ovom enciklikom“ (DC, 39).